

Edyta Rutkowska-Tomaszewska*, Magdalena Paleczna**

Idea odpowiedzialnego kredytowania na rynku niebankowych kredytów konsumenckich w Polsce

Spis treści

- I. Wstęp
- II. Kredyt konsumencki w rozumieniu ustawy o kredycie konsumenckim
- III. Pojęcie i zakres idei odpowiedzialnego kredytowania (*responsible lending*)
- IV. Badanie zdolności kredytowej konsumenta przez kredytodawcę
- V. Obowiązek informacyjny kredytodawcy wobec konsumenta
- VI. Podsumowanie i wnioski

Streszczenie

W rzeczywistości pokryzysowej, wobec dużej skali zjawiska nadmiernego zadłużania się konsumentów i jego negatywnych skutków zarówno w wymiarze indywidualnym, jak i globalnym, problem odpowiedzialnego kredytowania przez kredytodawców i odpowiedzialnego pożyczania przez konsumentów staje się coraz donioślejszy. Jest to istotne, z uwagi na generowanie ryzyka kredytowego, systemowego, a także negatywne skutki społeczne. Idea ta przestaje mieć formę jedynie postulatu, lecz staje się przedmiotem regulacji i szeroko rozumianego orzecznictwa. Jest ona realizowana przez prawidłowe badanie zdolności kredytowej konsumenta przez kredytodawców, tak przed udzieleniem kredytu, jak i w trakcie trwania kredytowania oraz informowanie go o warunkach umowy kredytowej, w tym w szczególności o ponoszonych przez niego kosztach, jak i konsekwencjach prawnych oraz ekonomicznych niewykonywania tej umowy przez konsumenta. Celem opracowania jest zaprezentowanie idei odpowiedzialnego kredytowania jedynie po stronie kredytodawców, jakimi są niebankowe instytucje pożyczkowe, bez analizowania odpowiedzialnego pożyczania przez kredytobiorców konsumentów, sposobów jej realizacji oraz egzekwowania i stosowania w praktyce.

Słowa kluczowe: kredyt konsumencki; konsument kredytobiorca; niebankowa instytucja pożyczkowa; kredytodawca; ochrona konsumenta; odpowiedzialne udzielanie kredytów; ustawa o kredycie konsumenckim; dyrektywa 2008/48/WE; zdolność kredytowa; obowiązek informacyjny; edukacja finansowa.

JEL: D18, G23, G28, G29, K49

* Doktor habilitowany nauk prawnych; Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego; e-mail: edyta.rutkowska-tomaszewska@uwr.edu.pl.

** Doktorant, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego; e-mail: magdalena.paleczna@uwr.edu.pl.

I. Wstęp

Idea odpowiedzialnego kredytowania w rzeczywistości pokryzysowej przestała być postulatem i wobec zjawiska nadmiernego zadłużania się konsumentów stała się przedmiotem zainteresowania ustawodawcy zarówno unijnego, jak i w konsekwencji krajowego (szerzej: Tereskiewicz, 2015, s. 154; Stangret-Smoczyńska, 2015, s. 156)¹. Wprawdzie w dyrektywie 2008/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki² (dalej: dyrektywa 2008/48/WE) oraz w ustawie z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (dalej: ukk)³ prawodawca nie posłużył się terminem „idea odpowiedzialnego kredytowania”, jednak wydaje się, że jest ona realizowana przez nałożenie na kredytodawców obowiązków w postaci badania zdolności kredytowej przed udzieleniem kredytu oraz obowiązku informacyjnego przed zawarciem umowy kredytowej.

Konieczność wdrażania do praktyki rynkowej i egzekwowania idei odpowiedzialnego kredytowania wynika z nadmiernego zadłużania się konsumentów kredytobiorców przez angażowanie się w zobowiązania kredytowe, których nie są w stanie terminowo wykonać. Spowodowane jest to również zauważalnym na rynku niebankowych kredytów konsumenckich w Polsce zjawiskiem *missellingu* (szerzej: Sroczyński, 2016, 26–31; Ganczar, 2016, s. 112–120), oznaczającym nieetyczną, często niezgodną z prawem, praktykę kredytobiorców. Polega ona na proponowaniu konsumentom usług kredytowych, które nie są dostosowane do ich potrzeb lub oferowane w nieadekwatny sposób⁴, z bardzo wysokimi i kredytowanymi kosztami. W konsekwencji wpływa to na wzrost zadłużenia konsumentów i problemy z bieżącym regulowaniem zobowiązań, co zachęca do dalszego kredytowania i swoistego „uzależnienia” konsumenta od niebankowej instytucji finansowej, która chętnie dalej go udziela.

Konsumentom kredytobiorcom są nieodpowiednio informowani o opłatach związanych z nabyciem tego typu kredytów, zwanych „chwilówkami”. Niebankowe instytucje kredytowe często udzielają ich konsumentom, którzy mają wątpliwą zdolność kredytową lub jej nie posiadają w ogóle, a koszty tych kredytów są bardzo wysokie (Rutkowska-Tomaszewska, 2014, s. 297–323).

Wysoka konkurencyjność w sektorze kredytów konsumenckich w Polsce sprawiła, że są one powszechnie dostępne. Procedura udzielania kredytu przez niebankowe instytucje kredytowe została odformalizowana i przyspieszona – dostępne są „od ręki”, co sprzyja nadużyciom tych instytucji. Kredytodawcy, chcąc za wszelką cenę „sprzedać” usługę kredytową, informują przede wszystkim o jej korzyściach, niechętnie natomiast informują konsumenta o zagrożeniach i rodzajach ryzyka związanych z jej nabyciem. Niebankowe instytucje pożyczkowe często wykorzystują kłopotliwą, a nawet przymusową (tzw. „gardłową”) sytuację finansową i życiową kredytobiorcy konsumenta, brak odpowiedniej jego wiedzy na temat usługi kredytowej oraz odmowę udzielenia kredytu przez bank z powodu braku zdolności kredytowej konsumenta. Wreszcie, koncepcja odpowiedzialnego kredytowania jest również przejawem realizacji zyskującej coraz bardziej na

¹ Istnieje pogląd, zgodnie z którym idea odpowiedzialnego kredytowania nie wykazuje odpowiedniego stopnia określoności, aby mogła być uznana za zasadę lub regułę prawną.

² Dyrektywa 2008/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23.04.2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylającej dyrektywę Rady 87/102/EWG (Dz. Urz. UE L 133 z 22.05.2008).

³ Ustawa z dnia 12.05.2011 r. o kredycie konsumenckim (t.j. Dz.U. 2018, poz. 993).

⁴ Art. 24 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 16.02.2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (t.j. Dz.U. 2018, poz. 798).

aktualności w rzeczywistości pokryzysowej koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu⁵ (szerzej: Wolska, 2018, s. 301–310), według której przedsiębiorcy powinni także uwzględniać interesy konsumenta oraz potrzeby i wymagania szeroko pojętych interesów społecznych, a nie jedynie zorientowanie na zysk finansowy i aspekty ekonomiczne.

Odpowiedzialne kredytowanie obejmuje wiele działań, które muszą być podejmowane przez kredytodawców (Mak, 2015, s. 413) i jest to złożony proces, który dotyczy zarówno etapu przed-kontraktowego, jak i wykonywania umowy kredytowej (The World Bank, 2013, s. 5). Zrozumienie całości procesu kredytowania pozwala na podjęcie odpowiednich działań regulacyjnych wdrażających odpowiedzialne kredytowanie, aby zrównoważyć realizację następujących celów: zapewnienie stabilności sektora finansowego, integrację finansową podmiotów finansowych, ochronę konsumentów i uczciwość dostawców usług kredytowych zwłaszcza na rynku niebankowych kredytów (Mak, 2015, s. 413). Celem idei odpowiedzialnego kredytowania jest również zachęcenie do odpowiedzialnego zachowania wszystkich uczestników rynku kredytów konsumenckich, co sprzyja odbudowie zaufania konsumentów do rynku usług kredytowych, do ich dostawców oraz zwiększa bezpieczeństwo konsumentów na nim.

Wykonywanie nałożonych prawnie na kredytodawców obowiązków służyć ma także ochronie kredytodawców przed niewłaściwym angażowaniem się w umowy kredytowe z konsumentami, zapobiegać występowaniu nadmiernego nie tylko zadłużania się konsumentów, lecz także ryzyka kredytowego po stronie kredytodawcy. Tym samym efektywna realizacja koncepcji odpowiedzialnego kredytowania poprawia poziom bezpieczeństwa sektora finansowego i ogranicza możliwość wystąpienia większych wahań na rynku finansowym.

W koncepcji odpowiedzialnego kredytowania istotna jest dobra wola i współpraca obu stron stosunku kredytowego. Wagę tej kwestii dostrzega coraz bardziej także środowisko kredytodawców, a przynajmniej ta jego część, która wdraża⁶ odpowiedzialne kredytowanie w ramach realizowanej koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu, zwraca uwagę na konieczność etyki wszystkich uczestników tego rynku, w tym także samych konsumentów, z uwagi na ujawnione ich nieprawidłowe zachowania dotyczące zaciągania zobowiązań i ich regulowania (szerzej: Wasilik, 2014, s. 66–74; Lewicka-Strzałecka, 2017).

Rozważania podjęte w niniejszym opracowaniu zasadniczo nie będą dotyczyć problematyki odpowiedzialnego kredytowania przez banki i spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, które także są kredytodawcami w rozumieniu ustawy o kredycie konsumenckim, a więc podmiotami udzielającymi kredytów konsumenckich. Dotyczą one zatem jednej z kategorii kredytodawców, jakimi są niebankowe instytucje pożyczkowe, do których mają jedynie zastosowanie przepisy ustawy o kredycie konsumenckim, bez konieczności zastosowania przepisów ustawy – Prawo bankowe, na co wskazuje art. 9 ukk. Celem opracowania jest przedstawienie koncepcji odpowiedzialnego kredytowania jedynie w kontekście udzielania kredytów konsumenckich przez kredytodawców-niebankowe instytucje pożyczkowe. Analiza została przeprowadzona w oparciu o przepisy ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim, implementującej dyrektywę

⁵ Problem ten jednak, z uwagi na ograniczenia, nie będzie w tym opracowaniu szerzej omawiany.

⁶ *Zasady Dobrych Praktyk Przedsiębiorstw Zrzeszonych w Konferencji Przedsiębiorstw Finansowych w Polsce, Zasady ogólne §1, dalej jako Zasady Dobrych Praktyk*. Pozyskano z: http://www.kpf.pl/pliki/etyka/zasady_dobrych_praktyk (27.07.2018). *Strategia KPF 2020 Kompetencje, Etyka, Integracja, Edukacja. Strategia Konferencji Przedsiębiorstw Finansowych w Polsce na lata 2018–2020*. Pozyskano z: https://www.kpf.pl/pliki/statut/strategia_kpf_a4_pl.pdf (27.07.2018).

2008/48/WE w sprawie umów o kredyt konsumencki, z koniecznym, jednak nie szczegółowym, odniesieniem do przepisów ustawy – Prawo bankowe⁷.

II. Kredyt konsumencki w rozumieniu ustawy o kredycie konsumenckim

Problematyka odpowiedzialnego udzielania kredytów przez kredytodawców, jakim są niebankowe instytucje pożyczkowe dotyczy kredytów konsumenckich, w rozumieniu ustawy o kredycie konsumenckim, gdzie jest wskazany zakres podmiotowy i przedmiotowy tego pojęcia.

Zgodnie z definicją zawartą w art. 3 ust. 1 u.k.k., kredyt konsumencki to „umowa o kredyt w wysokości nie większej niż 255 550 zł albo równowartość tej kwoty w walucie innej niż waluta polska, który kredytodawca w zakresie swojej działalności udziela lub daje przyrzeczenie udzielenia konsumentowi”. Przy czym ustawodawca używa pojęcia „kredytu” w sensie szerokim, ekonomicznym, niezależnie od form prawnych jego udzielenia, uznając w szczególności za taki: umowę pożyczki, umowę o kredyt w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe, umowę o kredyt odnawialny, umowę o odroczeniu konsumentowi terminu spełnienia świadczenia pieniężnego, jeżeli konsument jest zobowiązany do poniesienia jakichkolwiek kosztów związanych z odroczeniem spełnienia świadczenia; umowę o kredyt, w której kredytodawca zaciąga zobowiązanie wobec osoby trzeciej, a konsument zobowiązuje się do zwrotu kredytodawcy spełnionego świadczenia (art. 3 ust. 2 u.k.k.). Katalog ten nie jest zamknięty i oprócz wskazanych, za kredyt konsumencki może zostać uznana inna nienazwana umowa, która polega na udostępnieniu środków pieniężnych kredytobiorcy przez kredytodawcę w sposób odpłatny lub nieodpłatny. Jako kredyt konsumencki, objęty ochroną przewidzianą w ustawie o kredycie konsumenckim, może zostać zakwalifikowana wyłącznie umowa, na podstawie której kredytobiorca ponosi koszty związane z zaciągnięciem zobowiązania. W szczególności są to prowizje, odsetki i opłaty. W przeciwnym razie przepisy ustawy o kredycie konsumenckim nie będą miały zastosowania⁸. O uznaniu umowy o kredyt za umowę o kredyt konsumencki decyduje kryterium podmiotowe i kwotowe. Mianowicie, umowa o kredyt konsumencki może zostać zawarta wyłącznie między kredytodawcą w rozumieniu art. 5 pkt 2 u.k.k., a więc przedsiębiorcą w rozumieniu ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny⁹ (dalej: k.c.), który w zakresie swojej działalności gospodarczej lub zawodowej, udziela lub daje przyrzeczenie udzielenia konsumentowi kredytu oraz konsumentem w rozumieniu art. 22¹ k.c., czyli osobą fizyczną dokonującą z przedsiębiorcą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową. W sytuacji, gdy kredytodawcą jest konsument lub kredytobiorcą jest przedsiębiorcą, przepisy ustawy o kredycie konsumenckim nie mają zastosowania (Czech, 2018, s. 31).

Jeśli idzie o kryterium kwotowe, w art. 2 ust. 2 lit c dyrektywy 2008/48/WE określono minimalny i maksymalny próg wartości kredytu, do którego mają zastosowanie przepisy dyrektywy, wskazując, że „dyrektywy nie stosuje się do: umów o kredyt, którego całkowita kwota jest niższa niż 200 EUR lub wyższa niż 75000 EUR”. Oznacza to, że zgodnie z unijnym rozwiązaniem, przepisy ustawy o kredycie konsumenckim nie powinny mieć zastosowania do kredytów konsumenckich

⁷ Ustawa z dnia 29.08.1997 r. – Prawo bankowe (t.j. Dz.U. 2017, poz. 1876 ze zm.).

⁸ Art. 4 pkt 1 ukk.

⁹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. 2018, poz. 1025 ze zm.); dalej: k.c.

odpowiadających równowartości kwoty niższej niż 200 euro i równowartości kwot wyższych od 75 000 euro. Polski ustawodawca określił jedynie maksymalną kwotę kredytu konsumenckiego na poziomie 255 550 zł, nie wskazując minimalnej kwoty. Brak minimalnej kwoty kredytu konsumenckiego pozwala na zakwalifikowanie każdej umowy jako umowy kredytu konsumenckiego, jeżeli zawarta jest między kredytodawcą i konsumentem i polega na udzieleniu lub przeczeniu udzielania środków pieniężnych w określonej, nawet drobnej kwocie.

Polski ustawodawca celowo nie wprowadził minimalnej kwoty kredytu konsumenckiego, co wyraźnie podkreślił w Uzasadnieniu do rządowego projektu ustawy o kredycie konsumenckim (dalej: Uzasadnienie)¹⁰, gdyż znaczna część kredytów udzielanych na polskim rynku kredytowym opiewa na kwoty niższe niż 200 euro. Są to kredyty oferowane i sprzedawane głównie przez podmioty nieobjęte ścisłym nadzorem Komisji Nadzoru Finansowego. Wyłącznie spod zakresu ustawy tzw. drobnych kredytów zachęciłoby kredytodawców do omijania przepisów ustawy, zwłaszcza co do kształtowania niekorzystnych dla konsumenta treści i warunków umowy kredytowej. Podkreślono również, że objęcie przepisami ustawy kredytów poniżej wysokości 200 euro umożliwi Prezesowi UOKiK sprawowanie merytorycznego nadzoru nad wykonywaniem przepisów ustawy przez wszystkich kredytodawców (Uzasadnienie, s. 6–7).

III. Pojęcie i zakres idei odpowiedzialnego kredytowania (*responsible lending*)

Model ochrony konsumenta bazujący na fundamentach idei odpowiedzialnego kredytowania ma coraz większe znaczenie w rzeczywistości pokryzysowej. Idea ta nawiązuje przede wszystkim do ochrony konsumenta jeszcze na etapie przedkontraktowym umowy kredytowej. Odpowiednie i odpowiedzialne zachowanie zarówno kredytodawcy, jak i kredytobiorcy konsumenta w procesie kredytowania pozwala na ograniczenie jego negatywnych skutków prawnych i ekonomicznych.

Odpowiedzialne kredytowanie nie ma definicji legalnej, gdyż przepisy dyrektywy 2008/WE/48 i ustawy o kredycie konsumenckim nie posługują się tym pojęciem, a jedynie nakładają na kredytodawców pewne obowiązki stanowiące przejaw jej realizacji.

Idea odpowiedzialnego kredytowania może być rozumiana w ujęciu wąskim jako udzielanie kredytów konsumentom posiadającym zdolność kredytową – czyli możliwość terminowej spłaty zobowiązania kredytowego (Rutkowska-Tomaszewska, 2014, s. 280). Natomiast w ujęciu szerokim oznacza: badanie zdolności kredytowej, wypełnianie przez kredytodawców obowiązków informacyjnych oraz etyczne zachowania kredytodawców i kredytobiorców. Pewnych informacji co do istoty i treści idei odpowiedzialnego kredytowania dostarcza motyw 26 dyrektywy 2008/48/WE, w którym wskazano, że: „Państwa członkowskie powinny podjąć właściwe działania, biorąc pod uwagę specyficzne cechy swojego rynku kredytów, w celu promowania odpowiedzialnych praktyk na wszystkich etapach kredytowych stosunków umownych”. Przykładem takich praktyk według unijnego regulatora powinno być udzielanie informacji i edukowanie konsumentów (szerzej: Rutkowska-Tomaszewska, 2016, s. 39), w tym ostrzeganie ich o możliwościach występowania ryzyka, które związane jest z zawarciem umowy kredytowej, nieterminową spłatą kredytu oraz problemem nadmiernego zadłużenia się. Idea odpowiedzialnego kredytowania, zgodnie z dyrektywą

¹⁰ Uzasadnienie do projektu ustawy o kredycie konsumenckim. Druk sejmowy nr 3596, s. 6.

2008/48/WE, powinna polegać również na nieangażowaniu się przez kredytodawców w udzielanie kredytów konsumenckich bez uprzedniego badania zdolności kredytowej jego wnioskodawcy. W dalszej części motywu 26 dyrektywy 2008/48/WE unijny prawodawca podkreślił, że państwa członkowskie zobowiązane są do realizacji idei odpowiedzialnego udzielania kredytów między innymi poprzez sprawowanie odpowiedniego nadzoru oraz ustalenie niezbędnych środków – sankcji dla kredytodawców w sytuacji, gdy nie przestrzegają założeń tej idei.

W dyrektywie 2008/48/WE zwrócono również uwagę na rolę i znaczenie obowiązków informacyjnych nałożonych na kredytodawców i kredytobiorców. Kredytodawcy zobowiązani są do wykorzystywania informacji udzielonych przez konsumentów na etapie przed zawarciem umowy kredytowej, jak również informacji uzyskanych w trakcie długotrwałych stosunków handlowych. Zasadniczo do realizacji idei odpowiedzialnego kredytowania unijny prawodawca zobowiązał kredytodawców i państwa członkowskie, nie ominął jednakże w tym zakresie konsumentów, których zobowiązał do odpowiedniego zachowania polegającego na działaniu z zachowaniem ostrożności i przestrzeganiu zobowiązań wynikających z treści i warunków umowy kredytowej.

W ustawie o kredycie konsumenckim, podobnie jak w dyrektywie 2008/48/WE idea odpowiedzialnego kredytowania została unormowana, aczkolwiek niektórzy przedstawiciele doktryny uważają, że nie można jej nadać waloru reguły prawnej, która w odpowiedni sposób mogłaby być egzekwowana, gdyż w relacjach kredytodawca konsument nie można wyciągać konsekwencji, zwłaszcza cywilnoprawnych z powodu braku jej realizacji (Czech, 2018, s. 22; Tereszkiwicz, 2015, s. 154; Stangret-Smoczyńska, 2015, s. 156), choć nie w pełni można się z tym poglądem zgodzić.

Celem wprowadzenia, realizacji i egzekwowania idei odpowiedzialnego kredytowania jest ochrona konsumenta jako słabszej strony umowy kredytowej, wynikającej przede wszystkim z asymetrii informacyjnej, przeciwdziałanie problemowi nadmiernego zadłużania się przez konsumentów (*overindebtedness*), przez który rozumie się zaciąganie kredytów w kwotach przewyższających ich możliwości finansowe. Zauważalne jest to przede wszystkim na rynku niebankowych kredytów konsumenckich, gdzie wysokość kredytu jest niska, jednakże koszty obsługi kredytu (opłaty, prowizje, odsetki i odsetki karne) są niekorzystne. Ze zjawiskiem nadmiernego zadłużania ściśle związane jest zaciąganie kolejnych zobowiązań kredytowych (powszechnie nazywane „spiralą zadłużenia”¹¹) z przeznaczeniem na spłatę wcześniej zaciągniętych „kłopotliwych” kredytów. „Odpowiedzialne udzielanie kredytu to w istocie aktywizacja działalności ‘na przedpolu’ upadłości konsumenckiej, która nie powinna dopuszczać do nadmiernego zadłużenia konsumenta” (Szpringer, 2009, s. 79).

Inną płaszczyzną odpowiedzialnego kredytowania, wychodzącą poza ramy ryzyka jednostkowego kredytobiorcy, jest zapobieganie ryzyku systemowemu. Mianowicie, brak realizacji tej idei generuje powstawanie ryzyka kredytowego indywidualnych kredytobiorców konsumentów, które w efekcie skali jego występowania ma wpływ na stabilność i bezpieczeństwo finansowe kredytodawcy. W sytuacji, gdy ryzyko to przekroczy dopuszczalny bezpieczny poziom, może wywołać wstrząs na rynku kredytów konsumenckich i zachwiać stabilność systemu finansowego (rynku finansowego).

¹¹ Spirala zadłużenia jest zjawiskiem polegającym na zaciąganiu przez konsumenta kolejnego zobowiązania na spłatę dotychczasowego zobowiązania. Tym samym wzrasta dług konsumenta, który często przewyższa istniejące już zobowiązanie (zob. szerzej: Rutkowska-Tomaszewska, 2014, s. 278–279).

Należy również wskazać, że koncepcja odpowiedzialnego kredytowania nie oznacza wyłącznej odpowiedzialności kredytodawcy w zakresie udzielania kredytu. Odpowiedzialne kredytowanie zmierza w kierunku współodpowiedzialności za prawidłowe zaciągnięcie, wykonywanie zobowiązania kredytowego, i poziom zadłużenia konsumenta. Oznacza to, że od kredytodawcy wymaga się odpowiedzialnego udzielania kredytów – badanie zdolności kredytowej i wypełniania obowiązków informacyjnych. Od konsumenta natomiast wymaga się odpowiedzialnej postawy i świadomości zadłużania się oraz określonego poziomu moralności finansowej (Waliszewski, 2017, s. 145) w zaciąganiu zobowiązań kredytowych, zwłaszcza tych kolejnych, i ich terminowym regulowaniu.

IV. Badanie zdolności kredytowej konsumenta przez kredytodawcę

Zgodnie z przedstawioną wąską i szeroką definicją idei odpowiedzialnego kredytowania na rynku kredytów konsumenckich, kredytodawcy zobowiązani są do oceny zdolności kredytowej konsumenta. Unijny prawodawca zastrzegł, że kredytodawcy nie powinni angażować się w udzielanie kredytów konsumentom nieposiadającym zdolności kredytowej. Do takiego działania zobowiązał krajowego ustawodawcę, jednakże w ustawie o kredycie konsumenckim, w przeciwieństwie do prawa bankowego brakuje zastrzeżenia, że kredyt może zostać udzielony wyłącznie konsumentowi posiadającemu zdolność kredytową.

Ocena zdolności kredytowej uregulowana została w art. 9 ukk. Zgodnie z tym przepisem, kredytodawca przed zawarciem umowy kredytowej zobowiązany jest do dokonania oceny kredytowej konsumenta. Ocena ta przeprowadzona musi zostać w każdym przypadku zawierania umowy kredytowej. Przepis ten implementuje art. 8 ust. 1 dyrektywy 2008/48/WE i w podstawowym zakresie reguluje ideę odpowiedzialnego kredytowania na rynku kredytów konsumenckich w Polsce. W uzasadnieniu do projektu ustawy o kredycie konsumenckim wskazano, że: „Celem wprowadzenia obowiązkowej procedury sprawdzenia zdolności kredytowej jest ochrona konsumentów przed zaciąganiem zobowiązań, których nie będą w stanie spłacić (...) Wprowadzenie proponowanych rozwiązań może odnieść korzystny dla konsumentów efekt, zapobiegając nieświadomemu i nadmiernemu zadłużeniu” (Uzasadnienie, s. 22) i jest przejawem idei odpowiedzialnego kredytowania.

W zakresie badania zdolności kredytowej jako realizacji odpowiedzialnego kredytowania ważnym zagadnieniem staje się ujednoczenie metod dokonywania oceny zdolności kredytowej przez kredytodawców oraz określenie maksymalnego limitu zadłużenia konsumenta (Stangret-Smoczyńska, 2015, s. 158), który jest adekwatny do jego możliwości finansowych. Ocena zdolności kredytowej dokonywana jest na podstawie informacji uzyskanych od konsumenta oraz informacji zawartych w bazie danych, zarówno zewnętrznych, jak i wewnętrznych prowadzonych przez kredytodawcę (szerzej: Bińkowska-Artowicz, 2014). Ustawodawca nie wskazuje, w jaki sposób i z zastosowaniem jakiej metody ma zostać dokonana ocena zdolności kredytowej, pozostawiając kredytodawcy dowolność w tym zakresie. Szczególnie banki jako kredytodawcy kredytu konsumenckiego stosują zastrzeżone kryteria oceny kredytowej, kontrolowane następnie przez nadzór bankowy, i udzielają kredytu wyłącznie kredytobiorcy posiadającemu zdolność kredytową.

Pozytywny wynik oceny zdolności kredytowej daje kredytodawcy podstawę do zawarcia umowy kredytowej z konsumentem i przekazanie mu odpowiedniej wysokości środków pieniężnych.

Należy jednak zaznaczyć, że kredytodawca może odmówić udzielenia kredytu mimo posiadania przez konsumenta zdolności kredytowej. Taka sytuacja może wystąpić, gdy konsument posiada zdolność kredytową, ale w uznaniu kredytodawcy, mogą istnieć pewne wątpliwości co do wykonalności umowy kredytowej, a negatywna ocena zdolności kredytowej nie zakazuje niebankowej instytucji pożyczkowej udzielenia kredytu.

Jak pozytywna ocena zdolności kredytowej określonego konsumenta nie zobowiązuje kredytodawcy do zawarcia umowy z tym konsumentem w związku ze swobodą umów (art. 353¹ k.c.), tak też negatywna ocena zdolności kredytowej nie nakłada na niego cywilnoprawnego obowiązku odmowy udzielenia kredytu (Czech, 2018; Ofiarski, 2014, s. 159). Ustawodawca nie uregulował zatem wprost i w pełni kwestii niespełnienia przez konsumenta wymogu posiadania zdolności kredytowej w postaci np. cywilnoprawnego obowiązku odmowy udzielania kredytu, barku możliwości jej wypowiedzenia czy innych jeszcze sankcji, co nie sprzyja realizacji idei odpowiedzialnego kredytowania. Niestety, takie zachowania są praktykowane na rynku niebankowych kredytów konsumenckich, w szczególności drobnych, lecz drogich kredytów, tzw. chwilówek. Przepis art. 9 ukk, ze względu na swoją wadliwą konstrukcję, nie wydaje się do końca realizować koncepcji odpowiedzialnego kredytowania, wymaga odpowiedniej wykładni w procesie stosowania prawa przez sądy rozpatrujące konkretne sprawy i spory konsumenckie.

V. Obowiązek informacyjny kredytodawcy wobec konsumenta

Model ochrony konsumenta, oparty na urzeczywistnieniu idei odpowiedzialnego kredytowania, uznaje za konieczne wypełnianie obowiązków informacyjnych przez kredytodawców, co ma swoje potwierdzenie zarówno w regulacjach unijnych, jak i krajowych. Celem wprowadzenia obowiązku informacyjnego jest zmniejszenie asymetrii informacyjnej między stronami – kredytodawcą i kredytobiorcą konsumentem, która aktualnie stanowi jedną z większych niedoskonałości rynku finansowego, w tym kredytowego. „Ochrona konsumenta to przejaw dążenia do wynagrodzenia mu braków wynikających z nieposiadania specjalistycznej wiedzy oraz naruszenia równowagi między stronami kontraktu” (Rutkowska-Tomaszewska, 2013, s. 327). Odpowiednie przekazanie informacji przez kredytodawcę ma umożliwić konsumentowi podjęcie właściwej decyzji co do zaangażowania się w usługę kredytową, która będzie adekwatną do jego potrzeb i możliwości finansowych.

W dyrektywie 2008/48/WE zwrócono uwagę na problem związany z interpretacją treści i warunków umowy kredytowej przez konsumentów oraz wyborem najodpowiedniejszej oferty kredytowej dostosowanej do ich potrzeb i sytuacji finansowej. Dlatego też, już na etapie przedkontraktowym kredytodawca zobowiązany jest udzielić konsumentowi wszystkich informacji o proponowanej usłudze¹², uwzględniając jej specyficzny charakter¹³. Informacje te powinny być przedstawione i przekazane w sposób dostosowany do indywidualnych potrzeb konsumenta, tak by mógł rozumieć wpływ zawieranej umowy kredytowej na jego sytuację ekonomiczną. Zgodnie z art. 5 dyrektywy 2008/48/WE regulującym przedkontraktowy obowiązek informacyjny, „w stosownym czasie przed związaniem się konsumenta umową o kredyt lub ofertą kredytodawca oraz, w stosownych

¹² Szczegółowy zakres informacji przekazywanych konsumentowi przez kredytodawcę unormowany został w dyrektywie 2008/48/WE w art. 5 ust. 1 lit. a–s.

¹³ Wyr. Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 18.12.2014 r., *CA Consumer Finance*, C-449/13, ECLI:EU:C:2014:2464, (pkt 46).

przypadkach, pośrednik kredytowy dostarczą konsumentowi – na podstawie warunków kredytu zaproponowanych przez kredytodawcę, a także, w stosownych przypadkach, zgodnie z preferencjami określonymi przez konsumenta i informacjami przez niego przekazanymi – informacje potrzebne do porównania różnych ofert w celu podjęcia, przy pełnej znajomości faktów, decyzji, czy zawrzeć umowę o kredyt”. Przepis ten normuje ochronę prawną konsumenta przez informacje. Co ważne, model ochrony kredytobiorcy przez informację na tym etapie wydaje się najskuteczniejszy i najefektywniejszy, gdyż odpowiednie i prawidłowe przekazanie informacji pozwala konsumentowi na uniknięcie często negatywnych prawnych i ekonomicznych konsekwencji swojej decyzji (Tereszkiewicz, 2015 s. 25).

Warto zaznaczyć, że model ochrony konsumenta przez informacje realizowany jest również na gruncie innych dyrektyw konsumenckich, gdzie obowiązek ten regulowany jest w sposób szczegółowy, zwłaszcza w zakresie i przedmiocie przekazywanych informacji, jak i ich etapu (Rutkowska-Tomaszewska, 2013, s. 136)

W ustawie o kredycie konsumenckim obowiązki informacyjne kredytodawcy względem kredytobiorcy konsumenta wprowadzone zostały poprzez implementację dyrektywy 2008/48/WE. Katalog tych obowiązków zawarty został w art. 13 ust. 1 ukk. Informacje muszą zostać przekazane konsumentowi przed zawarciem umowy kredytowej, na trwałym nośniku i w czasie, który umożliwi konsumentowi zapoznanie się z nimi (szerzej: Czech, 2018, s. 216 i n.; Fajak, 2018, s. 47–55; Osajda, 2018). W Uzasadnieniu podkreślono cel i znaczenie obowiązku informacyjnego na etapie przedumownym, wskazując, że jest nim „zapewnienie, aby konsument był w stanie podjąć, na podstawie informacji udzielanych mu przed zawarciem umowy, świadomą decyzję co do treści umowy o kredyt konsumencki oraz jej skutków”.

Model ochrony konsumenta przez informacje wpisujący się w ideę odpowiedzialnego kredytowania przewiduje przekazywanie informacji „w stosownym czasie” – z odpowiednim wyprzedzeniem, tak aby konsument miał możliwość namysłu i porównania ofert, a także zapoznania się z warunkami przyszłej umowy kredytowej. Niestety, zarówno prawodawca unijny jak i krajowy nie określili, w jakim rzeczywiście terminie musi nastąpić przekazanie informacji. Przyjmuje się jednak, że termin ten odpowiada okresowi udzielenia informacji przez kredytodawcę do momentu podjęcia decyzji przez konsumenta o zawarciu umowy kredytowej. Kredytodawcy zobowiązani zostali również do przekazania tych informacji w sposób jasny, zrozumiały i precyzyjny. W przekazywanym konsumentowi formularzu informacyjnym o umowie kredytowej – jej warunkach i skutkach, informacje te muszą być rzetelne, przejrzyste, niewprowadzające w błąd, w szczególności informacje dotyczące odpłatności za usługę kredytową oraz o ryzyku związanym z tą usługą (Rutkowska-Tomaszewska, 2016, s. 40–41).

Informacje przedkontraktowe muszą być przekazane i przedstawione w umiejętny sposób. Oznacza to, że pracownik instytucji finansowej został zobowiązany do tego, aby nie zarzucał konsumenta informacjami, a równoważył i odpowiednio dopasowywał informacje do profilu konsumenta. Lawina informacji zmniejsza możliwości poznawcze konsumenta, ogranicza podjęcie przez niego racjonalnej decyzji, a także zwiększa się prawdopodobieństwo braku zrozumienia podawanych informacji i danych. Takie działanie może skutkować zaangażowaniem się konsumenta w nieodpowiednią usługę kredytową i narażać go na występowanie wysokiego ryzyka już na początkowym etapie umowy. Zjawisko to dość powszechnie występuje na rynku niebankowych

kredytów konsumenckich, o czym świadczy ilość skarg kierowanych na niebankowe instytucje pożyczkowe do Rzecznika Finansowego i Prezesa UOKiK. Wzrost roli obowiązków informacyjnych w aktualnym modelu ochrony konsumenta wynika również z nasilającego się i upowszechniającego się w rzeczywistości pokryzysowej zjawiska *missellingu*. Pracownicy instytucji finansowych motywowani osiągnięciem korzyści majątkowej, w sposób nieetyczny i niezgodny z prawem oferują i sprzedają usługi finansowe niedostosowane do potrzeb konsumentów, pomimo posiadanych informacji o ich sytuacji finansowej, rodzinnej i zawodowej (Nieborak, 2016, s. 213).

VII. Podsumowanie i wnioski

Po ostatnim kryzysie na rynku finansowym, problem odpowiedzialnego kredytowania stał się istotną kwestią dla prawidłowego i stabilnego funkcjonowania tego rynku, znajdującą coraz częściej swoje odzwierciedlenie w regulacjach prawnych. Aktualnie powszechnie akceptowanym i regulowanym prawnie jest funkcjonowanie sektora finansowego jako odpowiedzialnego – niedopuszczającego do nadmiernego zadłużenia się konsumentów (Mak, 2015, s. 411). Realizacja idei odpowiedzialnego kredytowania ma zapobiegać skutkom nadmiernego zadłużania się kredytobiorców oraz wpływać na bezpieczne, prawidłowe i niezakłócone funkcjonowanie kredytodawcy, a tym samym na zachowanie stabilności rynku finansowego w ogóle (szerzej: Fedorowicz, 2017; Nieborak, 2017; Fedorowicz, 2017a).

Zbyt liberalna, a nawet lekkomyślna polityka kredytowa i udzielania pożyczek konsumentom bez zdolności kredytowej skutkuje konsekwencjami ekonomicznymi i prawnymi dla samego konsumenta, ale także, gdy portfel tzw. kredytów trudnych przybiera dużą skalę, przyczynia się do zwiększenia ryzyka kredytowego kredytodawcy, a to generuje także ryzyko systemowe. Odpowiedzialne kredytowanie stanowi zatem spore wyzwanie dla prawodawców, którzy w odpowiedni sposób muszą tworzyć mechanizmy prawnej ochrony konsumentów, sposoby ich egzekwowania oraz sankcje za nieprzestrzeganie prawa lub przyczynianie się do pogarszania sytuacji finansowej konsumentów (The World Bank, s. 3).

Realizację idei odpowiedzialnego kredytowania powinny zapewniać także organy nadzoru, zarówno nad kredytodawcami, jak i ich praktykami rynkowymi wobec konsumentów, które powinny egzekwować niewłaściwe zachowania kredytodawców, stosując w tym zakresie odpowiednie środki nadzorcze oraz podejmując inne, w tym także tzw. miękkie, działania zmierzające do zapewnienia jej skutecznego wdrażania przez nadzorowane instytucje i wykazując się wzmożoną aktywnością w tym zakresie. Może nawet koniecznym byłoby wprowadzenie sankcji nadzorczych wobec innych niż banki kredytodawców, w przypadku ich zaniedbań i nieprawidłowości w zakresie badania zdolności kredytowej kredytobiorcy.

Trudno uznać, że koncepcja odpowiedzialnego kredytowania nie wynika w ogóle z regulacji prawnych obowiązujących w Polsce, choć trzeba przyznać, że nie mają charakteru spójnego i kompleksowego. Problemem jest właściwa wykładnia, stosowanie i egzekwowanie tych przepisów oraz ustanowienie skutecznych, efektywnych i nieuchronnych sankcji dla kredytodawców, które powinny pływać na prawidłowe ukształtowanie praktyki rynkowej.

Wprawdzie prawo konsumenckie przewiduje sankcje za naruszenie obowiązków informacyjnych przez kredytodawców w postaci sankcji kredytu darmowego uregulowanej w art. 45 ukk,

możliwości uznania ich za nieuczciwą praktykę rynkową (zwłaszcza wprowadzającą w błąd) i uruchomieniem roszczeń konsumenckich przewidzianych w art. 12 upnr¹⁴. Działanie takie może zostać uznane za praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów¹⁵, w tym za stosowanie *missellingu*, w rozumieniu art. 24 uokk wraz z dalszymi skutkami przewidzianymi w tej ustawie (szerzej: Rutkowska-Tomaszewska, 2009; Włodarska-Dziurzyńska, 2009, s. 86–87; Księżak, 2015; Jędrzejko, 2015), które również znajdą zastosowanie w ramach braku realizacji koncepcji odpowiedzialnego kredytowania przez kredytodawcę. Jednak dla jej wzmocnienia i skuteczności, wydaje się koniecznym ustanowienie szczególnej sankcji o charakterze cywilnoprawnym, wraz z instytucją odwróconego ciężaru dowodowego na rzecz konsumenta, do zastosowania przez niego w przypadku naruszenia przez kredytodawcę art. 9 ukk w zakresie badania jego zdolności kredytowej i udzielenia kredytu, mimo że jej nie posiada. Mogłaby to być znana już prawu konsumenckiemu sankcja kredytu darmowego, czy sankcja braku możliwości rozwiązania umowy jako skutku „złego” kredytowania i uwikłania się w stosunki kredytowe z „kłopotliwymi” kredytobiorcami, która byłaby przejawem współodpowiedzialności kredytodawcy..

Konstrukcja art. 9 ukk jest wadliwa i budząca wiele kontrowersji, gdyż z jednej strony nawiązuje wprost poprzez użycie nazwy „zdolność kredytowa” do rozwiązań z ustawy – Prawo bankowe (w pierwotnej wersji tego przepisu ustawodawca wskazywał na obowiązek oceny ryzyka kredytowego) (szerzej: Białek, 2011, s. 69–78), w odniesieniu do kredytów bankowych (nie tylko konsumenckich), a z drugiej zaś – niejasnym jest nałożenie na kredytodawców obowiązku oceny zdolności kredytowej bez uregulowania dalszych skutków jego niedopełnienia i zapewnienia możliwości skutecznego jego egzekwowania. Trzeba przy tym pamiętać, że art. 9 ukk jest odpowiednikiem art. 8 dyrektywy 2008/48, która wdraża ideę odpowiedzialnego kredytowania. Czemu ma zatem służyć ocena zdolności kredytowej przewidziana w art. 9 ukk? Czy tylko jej ocenie dla samej oceny i wypełnienia formalnego obowiązku? Czy jednak celem ustawodawcy było nałożenie na kredytodawców obowiązku oceny zdolności kredytowej, by nie udzielać kredytów konsumenckich podmiotom, które jednak jej nie posiadają, obciążając w ten sposób odpowiedzialnością kredytodawców za „rozdawnictwo kredytów” i ich *missellingu*?

Dodatkowo, niejednolite poglądy doktryny oraz brak ukształtowanej linii orzeczniczej, zwłaszcza na tle art.70 pb i jej braku w odniesieniu do art. 9 ukk w odniesieniu do skutków prawnych udzielenia kredytu, w tym konsumenckiego, podmiotowi, który nie posiada zdolności kredytowej i nie powinien uzyskać kredytu, z obciążeniem kredytodawcy także ujemnymi skutkami tych niezgodnych z prawem zachowań, które niejednokrotnie przyczyniają się do pogorszenia sytuacji finansowej, a w konsekwencji życiowej konsumenta.

Brzmienie tego przepisu, przy braku właściwej jego interpretacji przez sądy, nie sprzyja realnej realizacji idei odpowiedzialnego kredytowania. Problematiczna jest bowiem kwestia sankcji o charakterze cywilnoprawnym za udzielenie kredytu podmiotowi nieposiadającemu zdolności

¹⁴ Ustawa z dnia 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym (t.j. Dz.U. 2017, poz. 2070).

¹⁵ Przykładowe decyzje Prezesa UOKiK dotyczące takich praktyk na rynku kredytów konsumenckich patrz na stronie www.uokik.gov.pl. Wśród najnowszych można wskazać następujące: Decyzja Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji z dnia 26 sierpnia 2016 r. nr DDK-19/2016 sygnatura 26/14/MC/KJ; Decyzja Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji z dnia 22 grudnia 2017r. nr RBG – 9/2017 sygnatura RBG-610-514/16/MB-Sz; Decyzja Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji z dnia 26 października 2017 r. nr RBG-6/2017 sygnatura RBG-610-504/16/KL; Decyzja Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji z dnia 29 września 2017 r. nr RWR 4 /2017 sygnatura RWR-610-501(12)/16(ZK); Decyzja Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji z dnia 29 grudnia 2017 r. nr RLU 08/2017 sygnatura RLU-61-16/2013/2017MW; Decyzja Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji z dnia 29 grudnia 2017r. nr RKR – 11/2017 sygnatura RKR-610-505/16/PP-15/17; Decyzja Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji z dnia 29 grudnia 2017r. nr Nr RKR – 13/2017 sygnatura RKR-610-1/17/PP-14/17. Szerzej na ten temat, co do wcześniejszych decyzji zob.: Rutkowska-Tomaszewska (2014).

kredytowej. Dotychczas, zarówno w poglądach przedstawicieli doktryny (szerzej: Bartosiewicz, 2017; Bączyk, 2010; Tereskiewicz, 2015; Czech, 2018; Machnikowski, 2010), jak i w orzecznictwie¹⁶ pojawiły się różne koncepcje w tym zakresie, przy czym raczej zgodny pogląd dotyczy braku możliwości zastosowania sankcji nieważności umowy kredytowej w takim przypadku.

Rzeczywista realizacja koncepcji odpowiedzialnego kredytowania jest dużym wyzwaniem i choć niełatwym, to jednak możliwym do realizacji, na co wskazują doświadczenia innych krajów, np. Szwajcarii, Francji (Bączyk, 2010), Nowej Zelandii¹⁷.

Problematyka idei odpowiedzialnego kredytowania wymaga bowiem znalezienia kompromisu między sprzecznymi interesami dostawców kredytów konsumenckich będących kredytodawcami, w szczególności niebankowymi instytucjami pożyczkowymi, jak również odbiorców tych kredytów będących konsumentami. Chodzi tutaj o jej sprzeczność ze strategią sprzedażową kredytodawców (maksymalizacja zysku) a związaną z jej realizacją utratą części kontrahentów, i tym samym części przychodów a zjawiskiem braku ogólnej dostępności kredytu na rynku i związanego z nim ryzyka rozwoju „szarej strefy” (nielegalnego rynku kredytowego, bez jakiegokolwiek kontroli i nadzoru organów publicznych). Brak dostępności do kredytu pogłębić może także proces wykluczenia finansowego. Niemniej jednak, powszechna dostępność kredytu dla konsumentów, istotna także dla rozwoju gospodarki, nie może oznaczać zupełnej dowolności w ich udzielaniu (Stangret-Smoczyńska, 2015), bo zbyt liberalna polityka kredytowa, jak pokazały doświadczenia pokryzysowe, nie przyczynia się do stabilnego i bezpiecznego funkcjonowania rynku finansowego i nie przyczyni się do rozwoju gospodarczego.

Potrzeba więc salomonowego rozwiązania i ukształtowania takiej praktyki i dyscypliny rynkowej wszystkich uczestników rynku kredytów konsumenckich, które z jednej strony zapewni odpowiedni poziom dostępności kredytu, z drugiej zaś – nie będzie przyczyniać się do pogorszenia sytuacji kredytobiorców, poprzez odpowiednie, konieczne i uzasadnione społecznie obostrzenia nałożone na kredytodawców w tym zakresie. Wszystko po to, by idea odpowiedzialnego kredytowania mogła być realizowana rzeczywiście, a rynek kredytów konsumenckich mógł się rozwijać, być konkurencyjnym (by kredytodawcy konkurowali ze sobą etycznymi zachowaniami i eliminowali z rynku nieuczciwych i nieetycznych dostawców usług kredytowych dla konsumentów), przyczyniając się tym samym do stabilnego funkcjonowania rynku kredytów konsumenckich i wzrostu gospodarki.

Idea ta powinna być także realizowana poprzez właściwe przygotowanie konsumentów do świadomego uczestnictwa na rynku usług kredytowych, wyposażenie go w odpowiednią wiedzę na temat jego uprawnień, istoty usługi kredytowej, ryzyka i kosztów związanych z zaciąganiem kredytu, zwłaszcza kolejnego, a nie zawsze odpowiedniego i niezbędnego wobec dosyć „agresywnych” praktyk rynkowych kredytodawców zachęcających do ich łatwego zaciągania, bez uciążliwych

¹⁶ Wyr. SN z dnia 22 czerwca 2010 r., sygnatura akt IV CSK 555/09, LEX nr 885035; wyr. SN z dnia 28 stycznia 2016 r., sygnatura akt ICSK 16/15, LEX nr 1991134; wyr. NSA w Warszawie z dnia 11 kwietnia 2011 r. sygnatura akt I OSK 820/10, LEX nr 1109414; wyr. NSA w Warszawie z dnia 21 lipca 2017r. sygnatura akt I OSK 2584/15, LEX nr 2354927; wyr. SA w Warszawie z dnia 7 maja 2014, sygnatura akt VI ACa 945/13, LEX nr 1469473; wyr. SA w Białymstoku z dnia 6 listopada 2014 r., I sygnatura akt ACa 452/14, LEX nr 1566930; wyr. SA w Warszawie z dnia 30 października 2017 r., VII ACa 879/17, LEX nr 2471048; wyr. SO w Kielcach z dnia 11 czerwca 2014 r. sygnatura akt II Ca 452/14, LEX nr 1511361; wyr. SO w Łodzi z dnia 3 października 2014 r. III sygnatura akt Ca 665/14, LEX nr 2130942; wyr. SO w Łodzi z dnia 16 listopada 2016r. III sygnatura akt Ca 1252/16, LEX nr 2179833; wyr. SO w Łodzi z dnia 19 października 2017r. sygnatura akt III Ca 1266/17, LEX nr 2397459.

¹⁷ W Nowej Zelandii wprowadzono Responsible Lending Code, Revised June 2017, New Zealand Government, który jest kodeksem przygotowanym i opublikowanym przez Ministra Handlu i Ochrony Konsumenta w dniu 17 marca 2015 r. Wszedł on w życie w dniu 6 czerwca 2015 r., i zawiera wytyczne/wskazówki dla kredytodawców w zakresie zasad odpowiedzialności kredytowej, która (odpowiedzialność) wprowadzona została przepisami Ustawy o umowach kredytowych i zmianach w zarządzaniu finansami 2014.

procedur i rzekomo niewielkich kosztów. Wdrażanie koncepcji odpowiedzialnego kredytowania może okazać się niezwykle istotnymi działaniami prewencyjnymi państwa, poprzez egzekwowanie i odpowiednie stosowanie przez właściwe jego organy i instytucje (zarówno w wymiarze ogólnym, jak i indywidualnym), regulacji zmierzających do eliminowania rosnących w swej skali, nieuczciwych praktyk rynkowych kredytodawców, zwłaszcza niebankowych instytucji pożyczkowych, stanowiących duże zagrożenie dla konsumentów i wiążących się nierzadko z negatywnymi dla nich skutkami o charakterze finansowym.

Wydaje się, że nadmierna chciwość niebankowych instytucji pożyczkowych osiągnięcia zysku z udzielania kredytów konsumentom oraz rozbudzone zapotrzebowanie u konsumentów łatwą ich dostępnością i ich „rozdawnictwem” przez niebankowe instytucje pożyczkowe prowadzące bardzo liberalną politykę kredytową, nie są zjawiskiem pożądanym. Nie sprzyjają też prawidłowemu kształtowaniu praktyk rynkowych zgodnych z ideą odpowiedzialnego kredytowania kredytodawców i dyscypliny rynkowej niezbędnej dla prawidłowego, stabilnego, niezakłóconego funkcjonowania rynku kredytów konsumenckich będącego częścią rynku finansowego. Realizacja zasady odpowiedzialnego kredytowania wymaga zatem systemowego i kompleksowego potraktowania oraz wysiłku i współpracy wielu podmiotów.

Bibliografia

- Bartosiewicz, P. (2017). *Odpowiedzialność odszkodowawcza banku za wadliwe wypowiedzenie umowy kredytu udzielonego przedsiębiorcy*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Bączyk, M. (2010). Tendencje w dziedzinie odpowiedzialności odszkodowawczej banku w prawie polskim. *Monitor Prawa Bankowego*, 1.
- Białek, T. (2011). Obowiązek oceny zdolności/ryzyka kredytowego w nowej ustawie o kredycie konsumenckim. *Monitor Prawa Bankowego*, 12, 69–78.
- Bińkowska-Artowicz, B. (2014). *Informacja gospodarcza. Informacja kredytowa. System wymiany informacji o zobowiązaniach pieniężnych*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Czech, T. (2018). *Kredyt konsumencki. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Fedorowicz, M. (2017). O normatywnym pojęciu stabilności finansowej na rynku finansowym Unii Europejskiej w nowej architekturze nadzorczej. *Studia Europejskie*, 4.
- Fedorowicz, M. (2017). Postanowienia ustawy z dnia 23 marca 2017 r. o kredycie hipotecznym oraz o nadzorze nad pośrednikami kredytu hipotecznego i agentami oraz rekomendacji S Komisji Nadzoru Finansowego a zapobieganie kryzysom bankowości hipotecznej. *Studia Prawa Publicznego*, 4.
- Fujak, A. (2018). Obowiązek udzielenia informacji przed zawarciem umowy. W: M. Stanisławska (red.), *Ustawa o kredycie konsumenckim. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck.
- Ganczar, M. (2016). Misselling – nowa praktyka naruszająca zbiorowe interesy konsumentów w świetle nowelizacji ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów z 2015 r. W: M. Czarnecka, T. Skoczny (red.), *Prawo konsumenckie w praktyce*. Warszawa: C.H. Beck.
- Jędrzejko, D. (2015). Nowe wykroczenia związane z naruszeniem obowiązku informacyjnego wobec konsumenta. W: D. Karczewska, M. Namysłowska, T. Skoczny (red.), *Ustawa o prawach konsumenta*. Warszawa: C.H. Beck.
- Jurkowska-Zeidler, A. (2009). Jednolita regulacja kredytu konsumenckiego w prawie usług finansowych Unii Europejskiej (nowa dyrektywa 2008/48/WE w sprawie umów o kredyt konsumencki). *GSP*, XXI.

- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: Akt o jednolitym rynku Dwanaście dźwigni na rzecz pobudzenia wzrostu gospodarczego i wzmocnienia zaufania „Wspólnie na rzecz nowego wzrostu gospodarczego”. Pozyskano z: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0206:FIN:PL:PDF> (26.07.2018).
- Komunikat na wiosenny szczyt Rady Europejskiej pt. „Realizacja europejskiego programu naprawy”, przygotowany przez KE w marcu 2009 r. Pozyskano z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52009DC0114&from=PL> (26.07.2018).
- Księżak, P. (2015). Skutki prawne naruszenia obowiązków informacyjnych przedsiębiorcy zamierzającego zawrzeć umowę z konsumentem. W: D. Karczewska, M. Namysłowska, T. Skoczny (red.), *Ustawa o prawach konsumenta*. Warszawa: C.H. Beck.
- Mak, V. (2015). What is Responsible Lending? The EU Consumer Mortgage Credit Directive in the UK and the Netherlands. *Journal of Consumer Policy*, 38.
- Mikłaszewicz, P. (2017). Komentarz do art. 9 ukk. W: K. Osajda (red.), *Ustawa o kredycie konsumenckim. Komentarz*. Legalis.
- Nieborak, T. (2016). *Tworzenie i stosowanie prawa rynku finansowego a proces ekonomizacji prawa*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Nieborak, T. (2017). Rynek finansowy jako dobro wspólne. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, LXXIX, 3.
- Ostrowski, T. (2012). Art. 9 Ocena ryzyka kredytowego. W: M. Chruściak (red.), *Ustawa o kredycie konsumenckim. Rekomendacje interpretacyjne podstawowych regulacji. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck.
- Paxford, B. (2013). Kredyty i pożyczki pieniężne oraz zasady koncentracji zaangażowań. W: H. Gronkiewicz-Waltz (red.), *Prawo bankowe. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck, Warszawa.
- Pisuliński, J. (2011). Kredyt. Kredyt konsumencki. W: J. Panowicz-Lipska (red.), *System prawa prywatnego* (t. 8, wyd. 2,). Warszawa: C.H. Beck.
- Public Consultation on Responsible Lending and Borrowing in the EU. Pozyskano z: http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/2009/responsible_lending_en.htm (17.07.2018).
- Responsible Lending Code. Pozyskano z: <https://www.consumerprotection.govt.nz/assets/Uploads/responsible-lending-code-june-2017.pdf> (27.07.2018).
- Responsible Lending Code. (2017). Revised June 2017, New Zealand Government. Pozyskano z: (<https://www.consumerprotection.govt.nz/assets/Uploads/responsible-lending-code-june-2017.pdf> (27.07.2018)).
- Rutkowska-Tomaszewska, E. (2013). *Ochrona prawna klienta na rynku usług bankowych*. Warszawa: Wolters Kluwer Lex.
- Rutkowska-Tomaszewska, E. (2014). Manipulowanie informacją w zakresie odpłatności za usługi bankowe i prawne mechanizmy przeciwdziałania tym nadużyciom. W: W. Rogowski (red.), *Nowe koncepcje i regulacje nadzoru finansowego: nadzór makroostabilnościowy, nadzór bankowy SKOK, instrumenty finansowe*. Kraków – Warszawa: Oficyna Allerhanda.
- Rutkowska-Tomaszewska, E. (2014). Ochrona prawna kredytobiorcy-konsumenta w świetle najnowszych projektowanych regulacji prawnych. W: M. Ganczar, E. Sługocka-Krupa (red.), *Ochrona konsumenta i jej współczesne wyzwania*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Rutkowska-Tomaszewska, E. (2014). Praktyki naruszające zbiorowe interesy konsumentów na rynku usług finansowych ze szczególnym uwzględnieniem rynku usług bankowych na przykładzie wybranych najnowszych decyzji Prezesa UOKiK. *i-KAR*, 5.

- Rutkowska-Tomaszewska, E. (2016). Usługi finansowe- dobrodziejstwo i (czy) zagrożenie dla konsumentów? Czy ochrona konsumenta usług finansowych jest obecnie efektywna i wystarczająca? W: M. Jagielska, E. Sługocka-Krupa, K. Podgórski (red.), *Ochrona konsumenta na rynku usług*. Warszawa: C.H. Beck.
- Sroczyński, J. (2016). Misselling: nowy rodzaj zakazanej praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów. *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego*, 4.
- Stangret-Smoczyńska, A. (2015). *Zdolność kredytowa w ujęciu prawnym prawa polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Stanisławska, M. (red.). (2018). *Ustawa o kredycie konsumenckim. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck.
- Szpringer, W. (2009). *Spółeczna odpowiedzialność banków. Między ochroną konsumenta a osłoną społeczną*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Tereszkiewicz, P. (2015). *Obowiązki informacyjne w umowach o usługi finansowe. Studium instrumentów ochronnych w prawie prywatnym i prawie unijnym*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- The World Bank. (2013). Responsible Lending Overview of Regulatory Tools, October 2013. Pozyskano z: http://siteresources.worldbank.org/EXTGLOBALFINREPORT/Resources/8816096-1361888425203/90620801364927957721/91157251384205223659/Responsible_Lending_Paper.pdf. (17.07.2018).
- Uchwała Nr 148/2013 Komisji Nadzoru Finansowego z dnia 18 czerwca 2013 r. w sprawie wydania Rekomendacji S dotyczącej dobrych praktyk w zakresie zarządzania ekspozycjami kredytowymi. (Dz. Urz. KNF 2013, poz. 23).
- Uchwała nr 59/2013 Komisji Nadzoru Finansowego z dnia 26 lutego 2013 r. w sprawie wydania Rekomendacji T dotyczącej dobrych praktyk w zakresie zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych. (Dz. Urz. KNF 2013, poz. 11).
- Uzasadnienie do projektu ustawy o kredycie konsumenckim. Druk sejmowy nr 3596. Pozyskano z: <http://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/WWW-wszystkie/3596?OpenDocument> (10.06.2018).
- Waliszewski, K. (2017). *Rynek pozabankowych pożyczek konsumenckich w Polsce*. Warszawa: Wydawnictwo CeDeWu.
- Wielkość Polskiego Rynku Wierzytelności Zarządzanego przez Członków KPF. III kwartał 2017. Pozyskano z: <https://kpf.pl/badania-i-publicacje/raporty-cykliczne/wielkosc-polskiego-ryнку-wierzytelności/> (27.07.2018).
- Włodarska-Dziurzyńska, K. (2009). *Sankcje w prawie konsumenckim na przykładzie wybranych umów*. Warszawa: LexisNexis.
- Wolska, G. (2018). Społeczna odpowiedzialność biznesu. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, LXXX, 1.
- Working Paper on Responsible Mortgage Lending and Borrowing. Pozyskano z: <https://www.financite.be/sites/default/files/references/files/1260.pdf> (26.07.2018).